

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Poznaniu

LPO – 4101-025-01/2014

P/14/070

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

(tekst jednolity z uwzględnieniem zmian wprowadzonych uchwałą Zespołu
Orzekającego Komisji Rozstrzygającej)

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/14/070 – Efekty działalności instytutów badawczych
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Poznaniu
Kontrolerzy	1. Teresa Michalak, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 91041 z 10 października 2014 r. 2. Piotr Iwański, inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 92873 z 12 listopada 2014 r. (dowód: akta kontroli str. 1-4)
Jednostka kontrolowana	Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich w Poznaniu, ul. Wojska Polskiego 71b, 60-630 Poznań
Kierownik jednostki kontrolowanej	Grzegorz Spychalski, dyrektor (dowód: akta kontroli str. 5-7)

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

W okresie objętym kontrolą (lata 2010-2014, do 31 sierpnia) Instytut realizował zadania określone w ustawie z dnia 30 kwietnia 2010 o instytutach badawczych² oraz wynikające z jego statutu. W Instytucie nie wywiązano się jednak z ustawowego obowiązku ustalenia perspektywicznych kierunków działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej. Opracowana w 2009 r. „Strategia rozwoju Instytutu” nie spełnia tych warunków, albowiem nie wyodrębnia obszarów działalności Instytutu, a sformułowane w niej cele strategiczne nie zostały przyporządkowane poszczególnym rodzajom prowadzonej działalności. Nieefektywnie prowadzony był w latach 2013-2014 proces restrukturyzacji Instytutu. Do końca sierpnia 2014 r. (77,8% okresu przewidzianego na przeprowadzenie restrukturyzacji) zaangażowanie finansowe tego procesu wyniosło jedynie 10,4% otrzymanych na to środków (dotacji). Skutkiem tego nie uzyskano wymiernych efektów restrukturyzacji. Niemniej jednak, w kontrolowanym okresie dał się zauważyć wzrost liczby publikacji i liczby cytowań publikacji pracowników Instytutu, i to przy zmniejszającym się zatrudnieniu. Zwiększyła się liczba realizowanych projektów badawczych. Podejmowane w ich ramach działania były zgodne z zawieranymi umowami oraz wnioskami o dotację statutową (za wyjątkiem dotacji na utrzymanie potencjału badawczego w 2013 r.). Pozostawało to jednak bez wpływu na utrzymujący się, niski poziom komercjalizacji wyników badań badawczo-rozwojowych, w tym brak komercjalizacji opatentowanych wyników badań naukowych. Pomimo tego, w latach 2010-2014 sytuacja finansowa Instytutu uległa

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według tej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

² Dz. U. Nr 96, poz. 618 ze zm. (dalej: ustawa o instytutach badawczych)

poprawie. W wyniku prowadzonej działalności, w 2013 r. osiągnięto zysk, podczas gdy w latach poprzednich ponoszono straty.

Negatywnym zjawiskiem było jednak niewyodrębnienie, z działalności podstawowej prowadzonej przez Instytut, działalności komercyjnej i niezapewnienie w systemie finansowo-księgowym możliwości ustalania rentowności świadczonych usług, wytwarzanych produktów i sprzedawanych towarów. Skutkowało to wykazywaniem nierzetelnych danych w sprawozdaniach GUS, w zakresie kosztów działalności badawczo-rozwojowej i źródeł ich finansowania. Ponadto stosowane zasady rachunkowości uniemożliwiały pełną ocenę wykorzystania dotacji przyznanych na finansowanie kosztów utrzymania potencjału badawczego. Przyczyną tego było m.in. nieprowadzenie ewidencji wydatków środków dotacji otrzymanych na poszczególne zadania. Ponadto, wydatkowano środki dotacji celowej przyznanej na finansowanie kosztów restrukturyzacji Instytutu w 2011 r. z naruszeniem terminów określonych w harmonogramie.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Działalność naukowa i wdrożeniowa

Opis stanu
faktycznego

1.1. Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich powstał 1 stycznia 2009 r. w wyniku połączenia dwóch jednostek badawczo-rozwojowych, tj. Instytutu Roślin i Przetworów Zielarskich w Poznaniu i Instytutu Włókien Naturalnych w Poznaniu.

W okresie objętym kontrolą nie zostały opracowane i Rada Naukowa Instytutu nie zatwierdziła perspektywicznych kierunków działalności naukowej i rozwojowej (art. 29 ust. 2 pkt. 6 ustawy o instytutach badawczych). Instytut dysponował natomiast „Strategią rozwoju Instytutu” (dokument opracowany przed 1 października 2010 r., tj. przed wejściem w życie ustawy o instytutach badawczych).

W „Strategii rozwoju Instytutu” określono strategiczne cele rozwojowe dla Instytutu, jako całości. W dokumencie tym nie wyodrębniono natomiast poszczególnych rodzajów prowadzonej działalności i nie przyporządkowano im określonych celów, nie wskazano okresu, w którym cele mają być zrealizowane a także nie wyznaczono osób (stanowisk) odpowiedzialnych za ich realizację.

(dowód: akta kontroli str. 8-28)

1.2. Instytut opracowywał roczne plany działalności, które obejmowały cele przewidziane do realizacji, określane przez dyrektora Instytutu oraz odrębnie plany finansowe, które były opiniowane przez Radę Naukową Instytutu. Realizacja planowanych celów działalności była przedmiotem corocznie przeprowadzanych przeglądów zarządzania jakością. Roczne plany finansowe zawierały dane określone w art. 18 ust. 11 ustawy o instytutach badawczych. Instytut nie sporządzał sprawozdań z wykonania ww. planów finansowych, natomiast stosownie do wymogu art. 18 ust.13 ww. ustawy, opracowywał sprawozdania finansowe.

(dowód: akta kontroli str. 56-103)

1.3. Instytut składając wnioski o przyznanie środków finansowych na działalność statutową na rok 2011 oraz na rok 2013 występował m.in. o przyznanie dotacji na finansowanie kosztów restrukturyzacji w wysokości odpowiednio: 1.590,0 tys. zł oraz 2.900,0 tys. zł. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznał dotację celową w wysokości 340,0 tys. zł na finansowanie kosztów restrukturyzacji w 2011 r. oraz w kwocie 2.900,0 tys. zł na finansowanie kosztów restrukturyzacji w 2013 r. Na wniosek Instytutu z dnia 8 listopada 2013 r., zmieniony wnioskiem z dnia 12 listopada 2013 r., wysokość dotacji celowej na finansowanie kosztów restrukturyzacji w 2013 r. zwiększona została do kwoty 3.040,0 tys. zł. Dodatkowo

przyznano 800,0 tys. zł na finansowanie kosztów restrukturyzacji w 2014 r. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego na finansowanie ww. kosztów przekazał kwoty: 340,0 tys. zł w 2011 r., 3.040,0 tys. zł w 2013 r. i 800,0 tys. zł w I półroczu 2014 r.

W raportach z wykorzystania środków dotacji na finansowanie kosztów restrukturyzacji w 2011 r. Instytut podał, że koszty tej restrukturyzacji wynosiły 86,0 tys. zł w 2011 r. i 245,1 tys. zł w 2012 r. oraz, że zostały one sfinansowane środkami dotacji celowej w kwocie 23,5 tys. zł w 2011 r. i 316,5 tys. zł w 2012 r. Faktycznie środki dotacji w kwocie 340,0 tys. zł rozliczone zostały w 2012 r.

Zaktualizowany harmonogram działań, na realizację których przyznana została dotacja w łącznej wysokości 3.840,0 tys. zł, obejmował 8 działań. Termin ich rozpoczęcia zaplanowano na II półrocze 2013 r., zakończenia – na 31 grudnia 2014 r. Nakłady na każde z 8 działań zaplanowane zostały w łącznej wysokości na cały okres realizacji (tj. do końca 2014 r.). W ciężar kosztów restrukturyzacji zaliczono 224,8 tys. zł w 2013 r. i 174,2 tys. zł w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. Faktycznie poniesione do końca sierpnia 2014 r. koszty restrukturyzacji (399,0 tys. zł) stanowiły 10,4% otrzymanych środków dotacji na ich finansowanie, podczas gdy faktyczny okres realizowania działań restrukturyzacyjnych stanowił 77,8% okresu przewidzianego na ich wykonanie.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że przyczyną niskiego zawansowania prac restrukturyzacyjnych (dotacja w kwocie 3.840,0 tys. zł) były m.in. długotrwałe procedury zamówień publicznych, które spowodowały opóźnienia w wyłonieniu wykonawców robót budowlanych i prac usługowych, uzgodnienia technologiczne i negocjacje z dostawcami usług i materiałów oraz dyskusje i uzgodnienia przy przekształcaniu struktury organizacyjnej. Podał też, że do końca 2014 r. zostanie wydana znaczna kwota środków przeznaczonych na restrukturyzację, sięgająca około 50% nakładów ogółem. Dysponent środków wyraził zgodę na przesunięcie ich ostatecznego wykorzystania na 2015 r., przy czym informację tę dyrektor Instytutu uzyskał telefonicznie.

(dowód: akta kontroli str. 796-863, 1170-1171)

2. Pierwszy statut Instytutowi, powstałemu w wyniku połączenia, nadany został przez ministra nadzorującego w dniu 9 stycznia 2009 r. Statut zmieniany był w dniach 25 sierpnia 2010 r., 31 marca 2011 r. oraz 5 kwietnia 2013 r., a każda zmiana zatwierdzana była przez ministra nadzorującego. Statut Instytutu dostosowany został do ustawy o instytutach badawczych, w terminie wskazanym w art. 54 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. – Przepisy wprowadzające ustawy reformujące system nauki (Dz. U. Nr 96, poz. 620 ze zm.).

Statut określał przedmiot i zakres działania Instytutu, uwzględniając specyfikę jego działalności oraz tryb przeprowadzania i ogłaszania konkursu na pracowników naukowych. Przedmiot i zakres działania odnosił się do wszystkich trzech obszarów podstawowej działalności, określonej w art. 2 ust. 1 pkt 1-3 ustawy o instytutach badawczych, przy czym statut nie definiował i nie rozróżniał tych typów działalności. Definicji i rozróżnienia ww. obszarów podstawowej działalności nie zawierał także regulamin organizacyjny Instytutu.

(dowód: akta kontroli str. 104-128)

3. Liczba zatrudnionych w pełnym wymiarze pracowników naukowych zmniejszyła się z 74 osób, według stanu na dzień 31 grudnia 2011 r. do 66 osób na dzień 31 sierpnia 2014 r., przy czym średnia ich wieku wzrosła odpowiednio z 43 do 45 lat. Spadkowi zatrudnienia, towarzyszył wzrost z 8 do 11 osób zatrudnionych na stanowiskach profesorskich, których średnia wieku zmniejszyła się odpowiednio z 59 lat do 58 lat. W strukturze zatrudnienia, pracownicy zatrudnieni na stanowisku:

- asystenta, stanowili 59,5% ogółem zatrudnionych na dzień 31.12.2011 r. oraz 53,0% ogółem zatrudnionych na dzień 31.08.2014 r.,
- adiunkta, stanowili 29,7% ogółem zatrudnionych na dzień 31.12.2011 r. oraz 30,3% ogółem zatrudnionych na dzień 31.08.2014 r.,
- profesora nadzwyczajnego, stanowili 9,5% ogółem zatrudnionych na dzień 31.12.2011 r. oraz 15,2% ogółem zatrudnionych na dzień 31.08.2014 r.
- profesora zwyczajnego, stanowili 1,3% ogółem zatrudnionych na dzień 31.12.2011 r. oraz 1,5% ogółem zatrudnionych na dzień 31.08.2014 r.

Liczba pracowników naukowych zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, którzy osiągnęli wiek emerytalny zmniejszyła się z 5 osób według stanu na dzień 31 grudnia 2011 r. do 4 osób na dzień 31 sierpnia 2014 r., natomiast liczba pracowników, którzy osiągną wiek emerytalny w perspektywie 2-4 lat zwiększyła się odpowiednio z 3 do 6 osób.

(dowód: akta kontroli str. 129-132)

3.1. Koszty zatrudnienia wzrastały z 8.439,8 tys. zł w 2010 r. do 8.834,4 tys. zł w 2011 r., a następnie wykazywały tendencję spadkową osiągając 7.473,0 tys. zł w 2013 r. W okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. wyniosły łącznie 5.431,0 tys. zł. Analogiczna tendencja wystąpiła w odniesieniu do wynagrodzeń pracowników naukowych. Wynagrodzenia tej grupy pracowniczej wzrosły bowiem z 4.426,8 tys. zł w 2010 r. do 4.486,0 tys. zł w 2011 r., a następnie systematycznie malały do 3.581,6 tys. zł w 2013 r. W okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. wyniosły łącznie 2.570,6 zł tys. zł. Udział kosztów zatrudnienia innych pracowników niż naukowych (Instytut nie zatrudniał pracowników badawczo-technicznych) w kosztach wynagrodzeń ogółem wzrastał z poziomu 47,5% w 2010 r. do 52,7% w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. Średniomiesięczne wynagrodzenie pracownika Instytutu (w przeliczeniu na etaty) wykazywało stałą tendencję wzrostową, tj. z 3,6 tys. zł w 2010 r. do 4,3 tys. zł w okresie ośmiu miesięcy 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 130)

3.2. W latach 2010-2014 (do 31 sierpnia) 3 pracowników naukowych zgłosiło dyrektorowi Instytutu wykonywanie dodatkowego zatrudnienia w ramach stosunku pracy, a jeden pracownik naukowy zamiar rozpoczęcia działalności gospodarczej. Każdy z wnioskodawców uzyskał odpowiednią zgodę dyrektora Instytutu.

Dyrektor Instytutu zawierał umowy o zakazie konkurencji w czasie trwania stosunku pracy z pracownikami: nowo zatrudnianymi, którzy zmienili stanowisko pracy, z którymi w ciągu roku rozwiązano i ponownie nawiązano stosunek pracy. Instytut nie opracował procedur, które mogłyby wspomagać wykonywanie obowiązków z zakresu zakazu konkurencji oraz weryfikację wykonywania tych obowiązków.

Dyrektor Instytutu w wyjaśnieniu podał, że ocena sytuacji zawodowej pracowników dokonywana jest m.in. poprzez analizę: informacji z ZUS o przekroczeniu limitu składek ubezpieczeniowych pracowników Instytutu, oświadczeń dla celów podatkowych PIT-2 i oświadczeń uprawniających do posługiwania się numerem NIP dla celów podatkowych. Przyjmowane są także oświadczenia, że Instytut jest podstawowym miejscem pracy. Ta analiza i weryfikacja oświadczeń mają charakter monitorowania i wraz z kontrolą umów o zakazie konkurencji pozwalają na identyfikowanie ewentualnych nadużyć w zakresie dodatkowego zatrudnienia.

(dowód: akta kontroli str. 133-140, 1165)

3.3. Pracownicy Instytutu zatrudnieni na stanowiskach asystenta i adiunkta objęci zostali oceną dorobku naukowego za lata 2011-2012, dokonaną przez Radę Naukową Instytutu. Wyniki prac komisji ds. przeprowadzenia oceny dorobku naukowego (powołanej w dniu 25 czerwca 2013 r.) zostały pozytywnie

zaopiniowane przez Radę Naukową w dniu 25 lutego 2014 r. Oceny dorobku naukowego dokonano w sposób zgodny z obowiązującym Regulaminem oceny okresowej pracowników naukowych Instytutu i Ankieta oceną pracownika naukowego, określającą kryteria oceny pracownika naukowego oraz z zachowaniem okresów wskazanych w art. 44 ust. 4 ustawy o instytutach badawczych.

Oceną przeprowadzoną za lata 2011-2012 objęto 57 osób zatrudnionych na stanowiskach asystenta lub adiunkta³, w tym: 50 pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy (w tym 42 osoby o pełnym okresie oceny i 8 osób o niepełnym okresie oceny) oraz 7 pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy. Zajmowanie przez ww. osoby stanowisk było zgodne z dyspozycją art. 43 ust. 5 i 6 ustawy o instytutach badawczych. Oceny uwzględniały liczbę i jakość patentów, wdrożeń, publikacji naukowych oraz prowadzonych badań naukowych. Spośród pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy i ocenianych za 24 miesiące pracy, dwóch pracowników otrzymało ocenę najwyższą tj. wybitną, a siedmiu najniższą, tj. niezadawalającą. Ocenę niezadawalającą uzyskali pracownicy naukowcy z miernym dorobkiem naukowym i twórczym oraz ci, którzy stanowią zagrożenie w ocenie parametrycznej (tzw. liczba N_0). Uzyskali oni poniżej 20 punktów, wobec średniej wynoszącej 40 punktów (przy rozpiętości od 6,5 do 155 punktów).

(dowód: akta kontroli str. 168-214)

3.4. Dyrektor Instytutu nie wykonywał zadań pracownika naukowego w tym Instytucie. W okresie objętym kontrolą dyrektor Instytutu, występując jako osoba fizyczna świadczył usługi na rzecz Instytutu na podstawie 23 umów zlecenia oraz jednej umowy o dzieło, zawartych ze swoimi zastępcami reprezentującymi Instytut. Przedmiotem umów zlecenia były prace polegające na kontroli prawidłowości wykonywania zadań w ramach projektów realizowanych przez Instytut lub konsultacji, współpracy i doradztwa w ramach realizowanych przez Instytut projektów. Przedmiotem jednej z umów zlecenia było dostosowanie regulaminu własności intelektualnej do specyfiki Instytutu (w ramach programu pt. Kreator Innowacyjności). Przedmiotem umowy o dzieło było opracowanie raportów dotyczących oceny środków ochrony roślin w ramach działań restrukturyzacyjnych, dofinansowanych dotacją celową na finansowanie kosztów restrukturyzacji w latach 2013 i 2014. Wartość przedmiotu ww. umów zlecenia wynosiła 152,8 tys. zł, wartość umowy o dzieło: 13,1 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 142-167)

4. Instytut nie posiadał uprawnień do nadawania stopni naukowych. W okresie objętym kontrolą Instytut prowadził inne formy kształcenia niż prowadzenie studiów podyplomowych i doktoranckich, tj. szkolenia i kursy doszkalcące. W latach 2011-2014 (do 31 sierpnia) wystąpiła tendencja spadkowa w odniesieniu do liczby osób, którzy ukończyli tę formę kształcenia. W 2011 r. 53 osoby ukończyły szkolenia, w 2012 r.: 25 osób, w 2013 r.: 37 osób, a w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. - 15 osób. Analogiczna tendencja wystąpiła w odniesieniu do przychodów osiąganych z tej formy kształcenia, natomiast koszty ponoszone na tę działalność wykazywały tendencję wzrostową (od 18,6 tys. zł w 2011 r. do 28,9 tys. zł w 2013 r. i 28,6 tys. zł w pierwszych ośmiu miesiącach 2014 r.). Na tej działalności, Instytut w ww. okresie osiągnął zysk w wysokości 163,4 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 149,232)

³ Pracownicy zatrudnieni na stanowiskach profesora zwyczajnego i profesora nadzwyczajnego, według decyzji Komisji przeprowadzającej ocenę pracowników naukowych za lata 2011-2012, podlegają ocenie za okres od 1.01.2011r. do 31.12.2014 r.

5. Zatrudnienie w Instytucie uległo zmniejszeniu z 201 pracowników w 2008 r. do 176 według stanu na 13 sierpnia 2014 r. Udział pracowników naukowych i inżyniersko-technicznych, w zatrudnieniu ogółem, charakteryzował się także tendencją spadkową, gdyż obniżył się z poziomu 59,7% na koniec 2008 r. do 54,5% na dzień 31 sierpnia 2014 r. W okresie tym realizowano od 101 do 123 projektów rocznie, bez zarysowania się określonego trendu. Liczba wniosków o dofinansowanie projektów badawczych rozwojowych i celowych wzrosła z 41 w 2008 r. do 68 w 2010 r., a następnie wykazywała tendencję spadkową do 18 w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r.. Podobna tendencja wystąpiła w odniesieniu do liczby zaakceptowanych wniosków o dofinansowanie ww. projektów, gdyż wynosiła ona odpowiednio: 8, 15 oraz 2. Liczba pracowników występujących na konferencjach organizowanych przez inne podmioty krajowe i zagraniczne uległa zwiększeniu z 26 osób w 2008 r. do 65 w 2013 r. W zakresie liczby cytowań publikacji pracowników Instytutu oraz liczby publikacji, zwłaszcza w czasopiśmie wyróżnionych przez Journal Citation Report, zaznaczyła się w ww. latach tendencja wzrostowa. Nie ukształtowały się natomiast wyraźne trendy w odniesieniu do udokumentowanych wdrożeń oraz ochrony dóbr intelektualnych. W latach 2010-2014 zmniejszyła się liczba zorganizowanych konferencji międzynarodowych i krajowych (od 0 do 3 rocznie) w porównaniu do lat 2008-2009 (5 i 7).

(dowód: akta kontroli str. 233-236)

5.1. W latach 2009-2013 realizowano na przemian 123 (w 2009 r., 2011 r. i 2013 r.) oraz 115 (w 2010 r. i 2012 r.) projektów rocznie, a w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. – 102 projekty. Z ogólnej liczby realizowanych w ww. okresie projektów, 60,9% to projekty badawcze, 10,9% - projekty badawczo-rozwojowe, 1,4% - projekty celowe, 1,3% - projekty rozwojowe, natomiast 25,5% to inne projekty o charakterze wspierającym (np. utrzymanie specjalnych urzędów badawczych). W ramach projektów badawczych realizowane były w okresie objętym kontrolą głównie tematy badawcze, na które Instytut otrzymywał dotacje podmiotową na utrzymanie potencjału badawczego. Liczba projektów badawczych ogółem zwiększyła się z 64 w 2010 r. do 82 w 2013 r. (67 w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r.). Na dofinansowanie kosztów realizacji ww. projektów Instytut pozyskał środki zewnętrzne, które rozliczone zostały w łącznej kwocie: 10.996,5 tys. zł w 2010 r., 9.486,3 tys. zł w 2011 r., 9.238,4 tys. zł w 2012 r., 7.728,3 tys. zł w 2013 r. i 1.880,3 tys. zł w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. Z ww. kwot na krajowe środki publiczne przypadało odpowiednio: 6.995,8 tys. zł, 6.984,8 tys. zł, 6.879,9 tys. zł, 6.821,0 tys. zł i 1.880,3 tys. zł. Źródłem pozyskiwania środków zewnętrznych na finansowanie ww. projektów były:

- środki Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, które stanowiły 48,1% ogółem pozyskanych, przy czym wykazywały one tendencję malejącą, tj. ich wysokość zmniejszyła się z 5.055,3 tys. zł w 2010 r. do 3.767,2 tys. zł w 2013 r.,
- środki Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, które stanowiły 13,5% ogółem pozyskanych, przy czym ich wysokość zmniejszyła się z 1.453,9 tys. zł w 2010 do 673,8 tys. zł w 2012 r. a następnie wzrosła do wysokości 1.504,1 tys. zł w 2013 r.,
- środki Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, które stanowiły 6,8% ogółem pozyskanych, które w latach 2010-2013 wynosiły odpowiednio: 486,6 tys. zł, 765,9 tys. zł, 626,5 tys. zł i 679,5 tys. zł,
- środki Narodowego Centrum Nauki, które stanowiły 4,9% ogółem pozyskanych, przy czym ich wysokość wzrosła z 492,1 tys. zł w 2011 r. do 701,9 tys. zł w 2012 r., a następnie zmniejszyła się do kwoty 643,2 tys. zł w 2013 r.,

- środki Unii Europejskiej, które stanowiły 23,6% ogółem pozyskanych, przy czym ich wysokość zmniejszyła się z 3.351,4 tys. zł w 2010 r. do 907,3 tys. zł w 2013 r.,
- środki przedsiębiorców realizujących wspólnie z Instytutem projekty, które stanowiły 2,5% ogółem pozyskanych, a wynosiły 642,0 tys. zł w 2010 r. i 280,3 tys. zł w 2011 r.,
- środki Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska w wysokości 227,0 tys. zł w 2013 r. (0,6% ogółem pozyskanych) oraz środki z USA w wysokości 7,3 tys. zł rozliczone w 2010 r. a pozyskane w latach wcześniejszych od wydawnictwa Taylor&Francis.

(dowód: akta kontroli str. 233-236, 323-337)

5.2. Liczba projektów realizowanych z udziałem środków unijnych zmniejszyła się z 19 w 2010 r. do 18 w 2013 r. i 17 w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r., przy czym 9 projektów rozpoczętych zostało przed 1 stycznia 2010 r. Instytut w okresie objętym kontrolą otrzymał środki unijne w wysokości 10.244,4 tys. zł, z których w latach 2010-2013 rozliczył na realizację ww. projektów kwotę 8.838,5 tys. zł. Udział dofinansowania ww. projektów ze środków unijnych w przychodach Instytutu ogółem w latach 2010-2013 wynosił 10,3%, przy czym wykazywał tendencję malejącą, tj. obniżył się z poziomu 16,1% w 2010 r. do 3,6% w 2013 r. Koszt projektów zrealizowanych w kontrolowanym okresie z udziałem środków unijnych dofinansowany został środkami własnymi w łącznej kwocie 838,7 tys. zł.

W latach 2010-2014 pracownicy Instytutu nie aplikowali o granty na prowadzenie badań z Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych. Zastępca dyrektora w wyjaśnieniu podała m.in., że pracownicy Instytutu zostali poinformowani o zasadach konkursów na wewnętrznym szkoleniu. Kilka osób zgłaszało zamiar złożenia wniosku do Europejskiej Rady Badawczej. Niemniej, program preferuje projekty o fundamentalnym znaczeniu w dziedzinie badań naukowych, natomiast prace w Instytucie skoncentrowane są na badaniach stosowanych. Ponadto pracownicy zainteresowani zdobyciem grantów indywidualnych na badania wielokrotnie składali wnioski główne do Narodowego Centrum Nauki. Niemożliwe było powielanie ich i wysyłanie do innych instytucji finansujących.

(dowód: akta kontroli str. 324-337, 346-347, 1213)

5.3. Instytut w okresie od 1 stycznia 2010 r. do 31 grudnia 2012 r. rozpoczął i zakończył realizację dwóch projektów celowych wykonywanych wspólnie z innymi podmiotami, tj. „Uruchomienie produkcji tkanin na odzież roboczą wykończonych nanomodifikatorami o charakterze przeciwpylowym i antyalergicznym” oraz „Uruchomienie produkcji modyfikowanych tkanin lnianych przeznaczonych na wyroby typu „wellness”. Ww. projekty realizowane były na podstawie umów zawartych w dniu 8 marca 2010 r. i 24 marca 2010 r. pomiędzy Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego a spółkami prawa handlowego, będącymi wnioskodawcami i Instytutem, jako wykonawcą części badań przemysłowych i prac rozwojowych tych projektów. Całkowite koszty realizacji ww. projektów poniesione przez Instytut wynosiły łącznie 481,1 tys. zł. Zostały one sfinansowane środkami publicznymi do wysokości 236,3 tys. zł (zgodnej z określoną w umowach), środkami spółek prawa handlowego w łącznej kwocie 126,7 tys. zł oraz środkami własnymi Instytutu w łącznej kwocie 118,1 tys. zł. Jednostkami zobowiązanymi do wdrożenia wyników badań przemysłowych i prac rozwojowych oraz do uzyskania parametrów przedmiotu wdrożenia w terminie odpowiednio do 31 lipca 2011 r. oraz 30 listopada 2011 r., były spółki prawa handlowego, które ww. projekty wdrożyły. Było to zgodne z warunkami umów o dofinansowanie ich wykonania. Z tytułu wdrożenia ww. projektów Instytut nie uzyskiwał przychodów. Wyniki badań naukowych uzyskane

w trakcie realizacji ww. projektów nie zostały zgłoszone, celem uzyskania prawnej ich ochrony.

Liczba projektów realizowanych rocznie przez Instytut wraz z innymi podmiotami wynosiła od 13 w 2011 r. do 18 w 2012 r., a liczba projektów dotyczących przystosowania/wdrażania wyników badań naukowych lub prac rozwojowych – od 7 w 2011 r. i 2013 r. do 9 w 2010 r. Udział liczby projektów dotyczących przystosowania/ wdrażania wyników badań lub prac rozwojowych w ogólnej liczbie projektów realizowanych wspólnie z innymi podmiotami wykazywał tendencję spadkową, z poziomu 56,3% w 2010 r. do 44,4% w 2012 r., a następnie wzrostową, do 53,3% w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 339, 349-411)

5.4. W latach 2010-2014 kontrolami (przeprowadzanymi przez instytucje zewnętrzne działające w imieniu dysponentów środków) obejmowane były projekty realizowane z udziałem środków unijnych. Skontrolowano: 2 spośród 19 projektów realizowanych w 2010 r., 1 spośród 18 realizowanych w 2011 r., 3 spośród 22 realizowanych w 2012 r., 11 spośród 18 realizowanych w 2013 r. i 8 spośród 17 realizowanych w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. W wyniku kontroli 5 projektów zespół kontrolny wydał zalecenia pokontrolne dotyczące m.in.: uzupełnienia brakujących opisów faktur, dostosowania ewidencji księgowej tak by umożliwiała ona identyfikację proporcji pomiędzy płatnościami pochodzącymi z poszczególnych źródeł finansowania kosztów projektu. Zalecenia pokontrolne zostały wykonane.

(dowód: akta kontroli str. 339, 412-417)

5.5. Koszty zakończonych w okresie objętym kontrolą badań naukowych lub prac rozwojowych wynosiły ogółem 11.451,4 tys. zł. Źródłem finansowania ww. kosztów były: środki Narodowego Centrum Badań i Rozwoju oraz Narodowego Centrum Nauki w wysokości 2.416,3 tys. zł, środki własne w kwocie 1.031,5 tys. zł, środki unijne w wysokości 935,8 tys. zł, środki podmiotów prywatnych w wysokości 922,2 tys. zł oraz inne środki w kwocie 6.145,6 tys. zł. Przychody z wdrożeń wprowadzonych na rynek w okresie objętym kontrolą wynosiły 2,5 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 348)

5.6. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego decyzją z 23 października 2013 r. przyznał Instytutowi kategorię naukową B (w skali ocen od A do C). Wcześniej, tj. od 2010 r. Instytut zakwalifikowany był do 3 kategorii naukowej (w skali od 1 do 5).

(dowód: akta kontroli str. 418-422)

6. Instytut w sporządzanych sprawozdaniach z prowadzonej działalności nie zamieszczał informacji o stopniu realizacji obowiązku w zakresie przystosowania wyników badań naukowych i prac rozwojowych do potrzeb praktyki. Ustalając, wewnętrznymi uregulowaniami, rodzaje prowadzonej działalności i zadania Instytutu, nie określono, które z nich są działaniami kwalifikowanymi do działalności polegającej na przystosowaniu wyników badań naukowych i prac rozwojowych do potrzeb praktyki. Nie określono też znaczenia ww. rodzajów prowadzonej działalności, uwzględniającego specyfikę Instytutu.

Dyrektor wyjaśnił, że organy Instytutu uznają, iż „przystosowanie badań naukowych do potrzeb praktyki” to wszelka aktywność pracowników naukowych prowadzona w ramach działalności statutowej lub projektowej, a odpowiadająca na efektywny popyt ze strony interesariuszy Instytutu. Jest to wszelka działalność twórcza, kreująca nową wiedzę, rozwiązania technologiczne czy produktowe, ale znajdująca zastosowanie w działalności gospodarczej. Z kolei „przystosowanie prac rozwojowych do potrzeb praktyki”, według dyrektora Instytutu, to wszelkie działania

konstrukcyjne, technologiczno-projektowe oraz doświadczalne polegające na zastosowaniu istniejącej już wiedzy uzyskanej dzięki pracom badawczym lub w wyniku doświadczenia praktycznego, do opracowania nowych lub ważnego ulepszenia istniejących procesów, systemów, materiałów czy technologii. Dyrektor wyjaśnił, że prace rozwojowe prowadzone są w ścisłym porozumieniu z przedsiębiorcami i zawsze spełniają wymóg przystosowania do potrzeb praktyki.

(dowód: akta kontroli str. 119-128, 423-485, 1161)

7. W latach objętych kontrolą Instytut uzyskiwał przychody ze sprzedaży wyrobów, towarów i składników majątkowych oraz ze świadczenia usług a także z odpłatnego udostępniania dóbr intelektualnych i gospodarowania mieniem. Przyjęte i stosowane w Instytucie zasady rachunkowości nie wyodrębniały zdarzeń i operacji gospodarczych w podziale na poszczególne rodzaje prowadzonej działalności (m.in. wdrożenia wyników badań naukowych i prac rozwojowych, działalność komercyjna). Wewnętrzne uregulowania nie określały też zasad i kryteriów zaliczania zdarzeń gospodarczych do każdego z ww. rodzajów działalności, pozwalających na ich rozróżnienie.

W czasie kontroli NIK pracownicy Instytutu, w oparciu o własne rozeznanie i doświadczenie, ustalili wysokość przychodów i kosztów działalności wdrożeniowej oraz działalności komercyjnej na podstawie zapisów w księgach rachunkowych, poprzez przyjęcie sald odpowiednich kont lub wybór odpowiednich operacji zaksięgowanych na kontach. Niektóre wielkości określali też szacunkowo. Ze sporządzonych w ten sposób przez pracowników Instytutu zestawień wynika, że przychody z wdrożeń wzrastały z kwoty 2.375,9 tys. zł w 2010 r. do 3.075,3 tys. zł w 2011 r., 3.855,7 tys. zł w 2012 r. oraz 3.897,4 tys. zł w 2013 r., a ich udział w przychodach ogółem wynosił odpowiednio: 11,4%, 14,8%, 19,8% i 15,6%. Do przychodów z wdrożeń zakwalifikowano w czasie kontroli NIK przychody ze sprzedaży produktów i usług, które stanowiły wdrożenie własnej myśli naukowej Instytutu (nawet sprzed 30 lat) do praktyki gospodarczej, jako formy pozyskiwania środków na finansowanie działalności gospodarczej, m.in. produkty roślinne kosmetyczne i spożywcze, w tym suplementy diety, nasiona ziół oraz odmian lnu i konopi wyhodowanych w Instytucie, produkty z lnu (maty ochronne). Ponadto do grupy tej zakwalifikowano kwoty z tytułu udziału w przychodach przedsiębiorców korzystających z rozwiązań technologicznych Instytutu uzyskane na podstawie umów licencyjnych zawartych przed dniem 1 stycznia 2010 r. (3 dobra intelektualne), które wynosiły odpowiednio: 28,1 tys. zł, 18,5 tys. zł, 25,7 tys. zł, 18,2 tys. zł, i 23,7 tys. zł. W wartości wdrożeń, przychody ze sprzedaży produktu, będącego wynikiem prac rozwojowo badawczo-rozwojowych prowadzonych w okresie objętym kontrolą i wprowadzonego w tym okresie na rynek dotyczyły jednego wyrobu tj. lignalenu. Sprzedaż tego wyrobu rozpoczęto w sierpniu 2014 r. i wynosiła 2,5 tys. zł. Pozostałe przychody ze sprzedaży produktów i usług, według wyjaśnienia zastępcy dyrektora Instytutu, uzyskiwane były głównie z rozwiązań wykorzystujących dorobek intelektualny Instytutu Włókien Naturalnych oraz Instytutu Roślin i Przetworów Zielarskich od momentu ich powołania, czyli nawet sprzed co najmniej 30 lat.

(dowód: akta kontroli str. 119-128, 423-512, 1203)

7.1. W okresie objętym kontrolą nie zaistniały przypadki skomercjalizowania wycenionych wyników badań prowadzonych przez Instytut. Wyceny rynkowej 15 dóbr intelektualnych dokonano w maju i czerwcu 2014 r., w ramach realizacji projektu pt. „Plantinova” – system wdrażania wyników prac badawczych” faza A (objętego programem „Spin-Tech”) realizowanego w okresie od 1 lipca 2013 r. do 30 czerwca 2014 r. Wartość tych dóbr intelektualnych, w przypadku wyboru

ścieżki komercjalizacji polegającej na odsprzedaży praw do nich, określona została na łączną kwotę 3.954,6 tys. zł. Instytut, w ramach ww. projektu zawiązał, aktem notarialnym zawartym w dniu 26 sierpnia 2014 r., spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, obejmując wszystkie udziały w jej kapitale zakładowym. Spółka ta utworzona została w celu prowadzenia działalności gospodarczej, w tym komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych, prowadzenia działań z zakresu transferu technologii i upowszechniania nauki oraz działalności usługowej i doradczej, polegającej na zarządzaniu prawami własności intelektualnej w imieniu Instytutu. Przedmiot działalności spółki był związany z prowadzonymi przez Instytut badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi. Spółka zarejestrowana została w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 10 września 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 614-707)

7.2. Instytut nie utworzył w okresie objętym kontrolą funduszu wdrożeniowego.

(dowód: akta kontroli str. 501)

7.3. W ankiecie jednostki naukowej za lata 2009-2012 wykazano 15 produktów, będących wynikiem badań naukowych lub prac rozwojowych Instytutu wdrożonych przez inne podmioty. Wartość przychodów uzyskanych z ich sprzedaży w latach 2009-2012 wykazano w łącznej kwocie 14.739 tys. zł. Dane te wykazywane były w ankiecie na podstawie kart wdrożenia produktu sporządzonych przez podmioty zewnętrzne wdrażające te produkty. W ankiecie ujęto 14 wyrobów, które wyprodukowane zostały z udziałem dóbr intelektualnych Instytutu. Spośród nich 12 wprowadzonych zostało na rynek przed 2009 r. a dwa w 2011 r. Ponadto w ankiecie jako wdrożenie produktu wykazano serię kosmetyczną opartą na wielonienasyconych egzogennych kwasach tłuszczowych oleju lnianego (przychód: 7.108 tys. zł). Kierownik Działu Koordynacji Badań i Transferu Technologii wyjaśnił, że seria kosmetyczna, mimo iż nie jest wytwarzana w oparciu o technologię opracowaną przez Instytut to wykazana została w ankiecie dlatego, że kluczowym surowcem do jej produkcji jest olej wytwarzany przez Instytut według technologii opracowanej przy udziale myśli naukowej jego przedstawicieli.

(dowód: akta kontroli str. 520-613, 1152)

7.4. W kontrolowanym okresie Instytut nie posiadał informacji o wdrożeniach przez podmioty zewnętrzne, natomiast wystąpiły trzy udokumentowane przypadki skomercjalizowania wyników prac badawczych, w tym dwie wprowadzone przez podmioty zewnętrzne. W kontrolowanym okresie zawarto trzy umowy licencyjne (w 2012 r.), spośród których dwie nie zostały zrealizowane z powodu niespełnienia warunku ich wdrożenia. Polegało to na niezyskaniu przez licencjodawców dofinansowania na realizację projektu uwzględniającego w kosztach kwalifikowalnych zakup wartości intelektualnych, co skutkowało ich rozwiązaniem. Strategia rozwoju Instytutu oraz plany działania nie zawierały założeń w zakresie liczby i rodzaju wdrożeń.

(dowód: akta kontroli str. 15-28, 56-93, 347, 502, 513-517)

8. Instytut w latach 2010-2014 (do 31 sierpnia) wystąpił o ochronę praw 10 wynalazków, w tym 7 w procedurze krajowej. W ww. okresie wystąpiła tendencja malejąca zgłaszanych do opatentowania wynalazków, tj. z 4 rocznie w latach 2010-2011 do 1 rocznie w latach 2012-2013, przy braku zgłoszeń w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. W ww. latach przyznano Instytutowi 20 patentów na 17 wynalazków, przy czym 18 patentów na zgłoszenia dokonane w latach 2001-2009, w tym 11 w procedurze krajowej i 7 w procedurze zagranicznej. Liczba udzielonych patentów wzrastała z 1 w 2010 r. do 11 w 2012 r., a następnie zmniejszyła się do 6 w 2013 r. W okresie od stycznia do sierpnia 2014 r.

nie uzyskano żadnego patentu. Okresy ochronne dla ww. patentów wynosiły: 5 lat dla 2 patentów, 6 lat dla 2 patentów, 7 lat dla 4 patentów, 8 lat dla 5 patentów, 9 lat dla 4 patentów, 10 lat dla jednego patentu, 12 lat dla jednego patentu oraz 14 lat dla 1 patentu. W latach 2008-2009 udzielono 4 patentów a ich opłacony okres wynosił w odniesieniu do jednego patentu 15 lat, do 2 patentów 13 lat oraz do jednego patentu 9 lat (w tym przypadku okres ochronny wygasł w 2011 r.).

Instytut nie udokumentował wdrożenia w latach 2010-2014 (do 31 sierpnia) żadnego opatentowanego wynalazku. W tym okresie Instytut udzielił licencji na korzystanie z jednego opatentowanego wynalazku. Dotyczyło to umowy licencyjnej zawartej z przedsiębiorcą w dniu 15 października 2012 na korzystanie z wynalazku opatentowanego w 2008 r. (zgłoszenie z 2002 r.), a jej realizacja uzależniona była od otrzymania przez licencjobiorcę dofinansowania na projekt wdrażający technologię stanowiącą przedmiot ww. umowy. Instytut nie posiadał dokumentów świadczących o faktycznym wdrożeniu tego opatentowanego wynalazku.

Poza własnościami intelektualnymi Instytut posiadał prawa ochronne na znaki towarowe (słowno-graficzne) zgłoszone w latach 2008-2009, tj. na znak stosowany do znakowania produktów zielonych, nadany w 2011 r. oraz znak firmujący Instytut wraz z logiem nadany także w 2011 r., który wygasł z dniem 10 stycznia 2012 r. a także na znak czasopisma nadany w 2009 r.

Instytut posiadał też prawa z rejestracji na 5 odmian roślin uprawnych, z których 3 zgłoszone zostały w 2007 r. i 2009 r. a dwa w 2010 r. i 2012 r. W związku z ww. zgłoszeniami w 2009 r. nadane zostały prawa z rejestracji jednej odmiany lnu i jednej odmiany konopi a w 2011 r., 2012 r. i 2014 r. jednej odmianie lnu i dwóm odmianom konopi.

(dowód: akta kontroli str. 513-517, 712-723)

9. Instytut w okresie objętym kontrolą nie obejmował i nie nabywał akcji lub udziałów w spółkach kapitałowych tworzonych w celu określonym w art. 17 ust. 5 ustawy o instytutach badawczych. W ww. okresie Instytut nie współpracował z innymi podmiotami w ramach centrów naukowo przemysłowych, o których mowa w art. 38 ustawy o instytutach badawczych.

(dowód: akta kontroli str. 708-711)

10. Stan posiadanych przez Instytut nieruchomości uległ w kontrolowanym okresie zmniejszeniu. Powierzchnia gruntów zmniejszyła się 18.588.933 m² w 2010 r. do 18.212.918 m² według stanu na 31 sierpnia 2014 r., a powierzchnia budynków odpowiednio: z 72.222 m² do 65.073 m². Zmniejszaniu stanu nieruchomości towarzyszyło zwiększanie się udziału wynajmowanych lub wydzierżawianych nieruchomości w ogółem posiadanych, tj. w przypadku gruntów: z 78,4% do 79,2%, a w przypadku budynków z 51,5% do 51,8 %.

Analogiczna tendencja wystąpiła w odniesieniu do wydzierżawianych lub wynajmowanych nieruchomości rolnych. Powierzchnia tych gruntów zmniejszyła się odpowiednio z 14.582.392 m² do 14.428.999 m² według stanu na 31 sierpnia 2014 r. a powierzchnia budynków z 34.798 m² do 31.393 m². Udział ww. nieruchomości w ogółem posiadanych, w odniesieniu do gruntów wzrósł z 78,4% do 79,2%, a w odniesieniu do budynków, pozostał na tym samym poziomie wynoszącym 48,2%.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, w wyniku kontroli przeprowadzonej w I kwartale 2014 r. zalecił m.in. opracowanie kompleksowej strategii optymalnego wykorzystania posiadanych nieruchomości, w tym wydzierżawianych gruntów rolnych. Dyrektor Instytutu informując (pismem z dnia 14 lipca 2014 r.) o podjętych i planowanych działaniach mających na celu realizację ww. zalecenia pokontrolnego

podał m.in., że powstała koncepcja przejęcia wydierżawianego dotychczas jednego zakładu doświadczalnego do zasobu Instytutu i kontynuowanie działalności statutowej. Szansą na podjęcie samodzielnego gospodarowania przez ten zakład, według dyrektora Instytutu, jest jego rozwój dostosowany do programu rewitalizacji uprawy lnu w Polsce. Jednak z uwagi na mało atrakcyjne ceny rynkowe dla uprawy lnu i konopi, Instytut zamierza wystąpić do nadzorującego ministra o ponowne rozpatrzenie i akceptację ww. programu. W przypadku realizacji tego programu wykorzystane byłyby także wydierżawiane nieruchomości rolne dwóch kolejnych zakładów doświadczalnych. Stan wydierżawianych nieruchomości rolnych ww. 3 zakładów doświadczalnych na dzień 31 sierpnia 2014 r. wynosił: 8.296,697 m² – powierzchnia gruntów oraz 16.398 m² – powierzchnia budynków.

(dowód: akta kontroli str. 724-727, 742-767)

10.1. W okresie objętym kontrolą Instytut nie wyodrębnił w księgach rachunkowych kont przeznaczonych do ewidencjonowania działalności komercyjnej. W czasie kontroli NIK pracownicy Instytutu ustalili na podstawie zapisów w księgach rachunkowych, z zastosowaniem m.in. szacunku, wysokość przychodów i kosztów ww. działalności, sporządzając zestawienia obliczonych danych. Z zestawień tych wynika, że przychody z działalności komercyjnej wzrosły z 6.479,5 tys. zł w 2010 r. do 6.758,7 tys. zł w 2011 r. a następnie uległy obniżeniu do 5.265,3 tys. zł w 2012 r., po czym zwiększyły się do 6.920,8 tys. zł w 2013 r. osiągając w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. wielkość 3.892,3 tys. zł. Udział przychodów z ww. tytułu w przychodach Instytutu ogółem wynosił w poszczególnych latach okresu 2010-2013: 31,1%, 32,5%, 27,0% i 27,8%.

Z łącznej kwoty uzyskanych w kontrolowanym okresie przychodów z działalności komercyjnej: 43,8% przypada na przychody ze sprzedaży wyrobów i towarów, 35,8% na przychody ze sprzedaży i gospodarowania mieniem a 20,4% na przychody ze świadczonych usług. Według ww. obliczeń dokonanych w czasie kontroli NIK, Instytut na działalności prowadzonej w latach 2010-2014 (do sierpnia) w zakresie:

- produkcji rolnej, poniósł stratę w kwocie stanowiącej 11,5% przychodów z tej sprzedaży,
- przędzy i włókna, poniósł stratę w wysokości stanowiącej 7,2% przychodów z tej sprzedaży,
- towarów i innych wyrobów, osiągnął zysk w wysokości stanowiącej 2,8% przychodów z tej sprzedaży,
- świadczenia usług, z wyłączeniem szkoleń i usługowego przerobu włókna, osiągnął zysk w kwocie stanowiącej 3,4% uzyskanych przychodów.

Ceny usług i wyrobów ustalane były na podstawie sporządzanych przez pracowników Instytutu kalkulacji wstępnych.

W latach 2010-2014 (do 31 sierpnia) Instytut nie partycypował finansowo w projektach naukowych prowadzonych przez inne jednostki badawcze w kraju i zagranicą.

(dowód: akta kontroli str. 486-500, 710-711, 728-730)

11. Delegatura NIK przeprowadziła w kontrolowanym okresie jedną kontrolę w Instytucie. Przedmiotem tej kontroli, przeprowadzonej w 2011 r., było gospodarowanie majątkiem w latach 2009-2010. Wnioski pokontrolne dotyczyły założenia i prowadzenia ksiąg obiektu budowlanego, ustalenia w formie umownej należności za całość udostępnionego majątku trwałego jednego zakładu doświadczalnego, udzielania zamówień na usługi powtarzające się okresowo, prowadzenia działań windykacyjnych, skorygowania danych dotyczących wartości aparatury badawczo-rozwojowej w sprawozdaniu PNT-01 za 2009 r i nie miały

bezpośredniego związku z zagadnieniami będącymi przedmiotem niniejszej kontroli NIK.

(dowód: akta kontroli str. 732-741)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Stanowisko zastępcy dyrektora ds. naukowych oraz sekretarza naukowego Instytutu, zajmowała osoba niespełniająca wymogów kwalifikacyjnych określonych w art. 27 ust. 2 i 5 ustawy o instytutach badawczych, tj. nieposiadająca tytułu naukowego lub stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Ww. stanowiska zajmowała Maria Władysław-Przybylak, doktor nauk leśnych w zakresie drzewnictwa. Została ona z dniem 1 lipca 2009 r. powołana przez dyrektora Instytutu na stanowisko zastępcy dyrektora ds. naukowych, a następnie - z dniem 5 lipca 2011 r., na stanowisko sekretarza naukowego Instytutu⁴.

(dowód: akta kontroli str. 215-225)

2. Grzegorz Spychalski stanowisko dyrektora Instytutu objął z dniem 29 czerwca 2009 r. i w dniu 19 stycznia 2010 r. poinformował Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o tym, że jest zatrudniony w Politechnice Koszalińskiej na podstawie mianowania, jako profesor zwyczajny. W dniu 29 czerwca 2014 r. Grzegorz Spychalski został ponownie powołany na stanowisko dyrektora Instytutu. Będąc nieprzerwanie zatrudniony, od 1 sierpnia 2008 r. na podstawie umowy o pracę, a od 1 października 2009 r. na podstawie aktu mianowania w pełnym wymiarze czasu pracy, na stanowisku profesora zwyczajnego w Politechnice Koszalińskiej, nie zwrócił się do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o zgodę na to zatrudnienie. Było to niezgodne z art. 47 ust. 2 ustawy o instytutach badawczych.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że nie wystąpił o zgodę na dodatkowe zatrudnienie po wejściu w życie ustawy o instytutach badawczych, gdyż uznał, że przepis art. 47 tej ustawy go nie dotyczy. Podał, że informację, iż nie wymaga się zgody na dodatkowe zatrudnienie w sytuacji trwania stosunku pracy nawiązanego przed powołaniem na funkcję dyrektora Instytutu, uzyskał w rozmowie z zastępcą dyrektora Departamentu Doradztwa, Oświaty Rolniczej i Nauki w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

(dowód: akta kontroli str. 6-7, 226-231, 1165)

W ocenie NIK, czym innym jest kontynuowanie stosunku pracy nawiązanego przed wejściem w życie ustawy o instytutach badawczych przez dyrektora Instytutu, powołanego na to stanowisko na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych⁵, a czym innym przez dyrektora Instytutu po powołaniu go na podstawie ustawy o instytutach badawczych. Zdanie drugie art. 47 ust. 2 ustawy o instytutach badawczych zawęża bowiem zakres stosowania określonej w nim sankcji jedynie do dyrektorów powołanych w trybie określonym art. 24 ust. 2 tejże ustawy⁶. *A contrario*, w przypadku osób powołanych na stanowisko dyrektora w trybie ustawy o jednostkach badawczo-rozwojowych⁷, do końca ich kadencji (także pod rządami ustawy o instytutach badawczych)⁸, wykonywanie wcześniej podjętej pracy nie stwarzało podstaw do zastosowania wskazanej wyżej sankcji.

⁴ Paragraf 6 statutu stwarza możliwość powołania na to stanowisko

⁵ Dz. U. z 2008 r., Nr 159, poz. 993 ze zm. (dalej: ustawa o jednostkach badawczo-rozwojowych). Ten akt prawny utracił moc z dniem 1 października 2010 r.

⁶ W takiej sytuacji dyrektor Instytutu znajduje się od dnia 29 czerwca 2014 r.

⁷ W takiej sytuacji dyrektor Instytutu znajdował się do dnia 28 czerwca 2014 r.

⁸ Art. 52. ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące system nauki (Dz. U. z 2010 r., Nr 96, poz. 620 ze zm.; dalej: przepisy wprowadzające ustawy reformujące system nauki) stanowi, że dyrektor jednostki badawczo-

Poinformowanie właściwego ministra o dodatkowym zatrudnieniu, przed wejściem w życie ustawy o instytutach badawczych, nie jest równoważne ze spełnieniem obowiązku uzyskania na to stosownej zgody (art. 47 ust. 2).

3. Po dniu 1 października 2010 r. nie został opracowany i zatwierdzony dokument określający perspektywiczne kierunki działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej Instytutu. Wymóg zatwierdzenia ww. dokumentu przez Radę Naukową Instytutu wynika z art. 29 ust. 2 pkt 6 ustawy o instytutach badawczych.

Instytut posiadał natomiast dokument pn. „Strategia rozwoju Instytutu”, który według wyjaśnienia przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu, przedłożony został przez dyrektora Instytutu w procedurze przeprowadzanego w 2009 r. konkursu na to stanowisko, a następnie na posiedzeniu Rady Naukowej w dniu 21 czerwca 2010 r. Rada Naukowa Instytutu nie zajęła jednak stanowiska w sprawie ww. dokumentu.

Dyrektor Instytutu, wyjaśniając przyczynę nieopracowania perspektywicznych kierunków działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej m.in. stwierdził, że „Strategia rozwoju Instytutu”, którą przedłożył na posiedzenie Rady Naukowej w dniu 21 czerwca 2010 r., jest dokumentem spełniającym kryteria perspektywicznych kierunków działalności naukowej i rozwojowej. Ponadto sądził, że uchwała Rady Naukowej podjęta w dniu 24 czerwca 2009 r. pozytywnie opiniująca jego kandydaturę na dyrektora na podstawie przedstawionej „strategii rozwoju i kierunków badań planowanych w Instytucie” jest wystraszająca. Wskazał, że obecnie trwają prace nad opracowaniem perspektywicznych kierunków działalności naukowej i rozwojowej.

W Strategii rozwoju Instytutu nie wskazano jednak obszarów działalności, o których mowa w art. 29 ust. 2 pkt 6 ustawy o instytutach badawczych, jak również nie została ona zatwierdzona przez Radę Naukową Instytutu.

(dowód: akta kontroli str. 14-39, 1156)

4. Instytut z naruszeniem terminów określonych w harmonogramie wydatkował środki z dotacji celowej przyznanej na finansowanie kosztów restrukturyzacji Instytutu w 2011 r. w łącznej wysokości 90 059,78 zł

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego decyzją z dnia 29 września 2011 r. przyznał dotację celową w wysokości 340,0 tys. zł na finansowanie kosztów restrukturyzacji w 2011 r. W piśmie z dnia 17 października 2011 r., opracowanym na żądanie dysponenta środków, zaktualizowano harmonogram działań restrukturyzacyjnych poprzez wyłączenie z harmonogramu dwóch spośród siedmiu zadań w nim ujętych oraz przesunięcie terminu zakończenia ich realizacji na luty 2012 r. (4 zadania) albo kwiecień 2012 r. (1 zadanie). Zaktualizowany harmonogram obejmował 5 działań polegających na wprowadzeniu zmian w strukturze organizacyjnej Instytutu (łączenie komórek organizacyjnych) o planowanym okresie realizacji od listopada 2011 r. do kwietnia 2012 r. Ustalając realizację tych 5 zadań, na przełomie lat 2011 i 2012, określono wysokość nakładów podlegających sfinansowaniu środkami dotacji dla każdego z nich (bez określenia wysokości kosztów w 2011 r. oraz ewentualnie w 2012 r.)

Z dniem 1 stycznia 2012 r. wprowadzono w życie nową strukturę organizacyjną Instytutu uwzględniającą zadania określone harmonogramem działań restrukturyzacyjnych. Niezgodnie z terminami, określonymi w harmonogramie działań restrukturyzacyjnych, środkami dotacji celowej sfinansowano koszty:

- zakupu dokonanego przed lub po okresie realizacji określonym w harmonogramie, w łącznej wysokości 90.059,78 zł . Zakupy te dotyczyły: sprzętu komputerowego o wartości 11.138,93 zł (zakup od 14 września do 24 grudnia 2012 r.); opracowania dotyczącego przeglądu i analizy wybranych zagadnień działalności Instytutu

rozwojowej, powołany na to stanowisko przed dniem wejścia w życie ustawy o instytutach badawczych, pełni tę funkcję do końca okresu, na który był powołany.

wartości 5.000,00 zł (zakup 17 października 2011 r.); opracowania pn. „Audyt Instytutu umożliwiający optymalne zrekonstruowanie jednostek naukowo badawczych w zakresie ekonomiki i płynności finansowej o wartości 18.450 zł (zakup 7 października 2011 r.); naprawy lub wymiany grzałek elektrycznych i filtrów o wartości 12.300 zł (zakup 13 listopada 2012 r.); usługi serwisowej dotyczącej stałej obsługi urządzeń kontrolno-pomiarowych wartości 15.867 zł (zakup 6 lipca 2012 r.); zakupu ulotek, tonera do drukarki, pieczętek i wizytówek dla pracowników komórek organizacyjnych objętych harmonogramem, dokonanego po wyznaczonym terminie realizacji działań restrukturyzacyjnych, o wartości 1.511,65 zł; kosztów wynagrodzeń pracowników komórek organizacyjnych zaliczanych do kosztów ogólnych za okres od maja do sierpnia 2012 r. o wartości 25.792,20 zł.

W udzielonych wyjaśnieniach Dyrektor Instytutu stwierdził, że czas realizacji wydatków często przypada w innym momencie niż zaplanowano z powodu na liczne procedury realizowane w tym terminie.

(dowód: akta kontroli str. 796-812, 844-849, 878-1002, 1167-1172)

5. W Instytucie nie wyodrębniono z działalności podstawowej (pod względem finansowym i rachunkowym) innej działalności, niż wymieniona w art. 2 ust. 1-3 ustawy o instytutach badawczych. Instytut poza działalnością badawczo-rozwojową, której wynikiem były m.in. osiągane przychody z komercjalizacji wdrożeń w postaci wyrobów i świadczonych usług, prowadził też działalność komercyjną, realizowaną przy wykorzystaniu majątku Instytutu i niezwiązaną z wykonywanymi pracami badawczo-rozwojowymi. W ramach działalności komercyjnej Instytut uzyskiwał przychody ze sprzedaży składników majątkowych, z odpłatnego gospodarowania nieruchomościami, ze sprzedaży towarów, wyrobów i produkcji rolnej oraz świadczenia usług. Niewyodrębnienie pod względem finansowym i rachunkowym działalności komercyjnej było niezgodne z art. 2 ust. 4 ustawy o instytutach badawczych.

W ocenie NIK, przyjęte i stosowane zasady polityki rachunkowości umożliwiały prawidłowe sporządzenie sprawozdania finansowego, lecz nie zapewniały jasnego i przejrzystego przedstawienia sytuacji majątkowej oraz finansowej Instytutu, tj. w podziale na działalność badawczo-rozwojową oraz działalności komercyjną, a także na ustalenie rentowności poszczególnych towarów, produktów i usług realizowanych w ramach działalności komercyjnej. Skutkowało to brakiem rzetelnego i jasnego przedstawiania sytuacji majątkowej i finansowej Instytutu (art. 4 ust. 1 ustawy o rachunkowości⁹), o czym mowa jest m.in. w następnym punkcie opisu ustalonych nieprawidłowości.

Dyrektor w wyjaśniając przyczyny niewyodrębnienia z działalności prowadzonej przez Instytut działalności komercyjnej m.in. podał, że ewidencja księgowa pozwala określić koszty w układzie rodzajowym i według miejsc powstawania, a z uwagi na to, iż działalność komercyjna stanowi niewielką część aktywności Instytutu, uważa on, że nie ma potrzeby dodatkowo komplikować rozliczania tych procesów. Podał też, że Instytut wdraża obecnie zintegrowany system finansowo-księgowy, który pozwoli na automatyczne wyodrębnienie wszelkiej działalności zgodnie z kryteriami podanymi przez użytkownika.

(dowód: akta kontroli str. 119-128, 425-500, 1162)

6. W sprawozdaniach o działalności badawczej i rozwojowej (PNT-01) za lata 2010, 2011, 2012 i 2013 wykazywano dane w zakresie kosztów tej działalności i źródeł ich sfinansowania w kwotach niemających udokumentowania w zapisach ksiąg

⁹ Dz. U. z 1994 Nr 121, poz. 591 ze zm.

rachunkowych, tj. sald kont bilansowych (konta pozabilansowe nie funkcjonowały). W czasie kontroli NIK pracownicy Instytutu, wykorzystując swoją wiedzę i doświadczenie zawodowe, dokonali przyporządkowania zdarzeń (przychody i koszty) zakwalifikowanych przez Instytut do działalności operacyjnej i pozostałej operacyjnej do: działalności badawczo rozwojowej z uwzględnieniem przychodów z komercjalizacji jej wyników (tj. wdrożeń) oraz do działalności komercyjnej. Z uwagi na brak uregulowań wewnętrznych określających przedmiot prowadzonej działalności komercyjnej i zasady jej ewidencjonowania oraz wymienionego wyodrębnienia, pracownicy Instytutu dokonali na podstawie zapisów w księgach rachunkowych (poprzez przyjęcie sald określonych kont) wyboru określonych operacji z kont księgowych a także oszacowali niektóre wartości poprzez zastosowanie odpowiednich wskaźników. Ze sporządzonych, w wyżej opisany sposób, zestawień wynika, że wystąpiły różnice w wysokości poniesionych kosztów działalności badawczo-rozwojowej i źródeł ich sfinansowania pomiędzy danymi wykazanymi w sprawozdaniach PNT-01 a danymi ustalonymi w czasie kontroli NIK. I tak, w sprawozdaniach PNT-01 wykazano np.:

- nakłady bieżące (bez amortyzacji środków trwałych) w wysokości: 11.963,7 tys. zł w 2010 r., 13.124,6 tys. zł w 2011 r., 10.355,2 tys. zł w 2012 r. i 10.715,7 tys. zł w 2013 r., podczas gdy wynosiły one (z wyłączeniem restrukturyzacji) odpowiednio: 17.021,5 tys. zł, 15.488,9 tys. zł, 14.794,0 tys. zł i 13.098,6 tys. zł,

- sfinansowanie nakładów bieżących środkami budżetowymi w wysokości: 11.048,0 tys. zł w 2010 r., 7.388,1 tys. zł w 2011 r., 8.677,1 tys. zł w 2012 r. i 9.503,9 tys. zł w 2013 r., podczas gdy wynosiły one (z wyłączeniem restrukturyzacji) odpowiednio: 6.995,8 tys. zł, 6.984,8 tys. zł, 6.879,9 tys. zł i 6.594,0 tys. zł,

- sfinansowanie nakładów bieżących środkami pochodzącymi z zagranicy w wysokości: 320,0 tys. zł w 2010 r., 39,3 tys. zł w 2011 r., 358,2 tys. zł w 2012 r. i 310,1 tys. zł w 2013 r., podczas gdy wynosiły one odpowiednio: 3.358,7 tys. zł, 2.221,2 tys. zł, 2.358,6 tys. zł i 907,3 tys. zł,

- sfinansowanie nakładów bieżących środkami przedsiębiorstw w wysokości: 439,0 tys. zł w 2010 r. i 351,5 tys. zł w 2011 r., podczas gdy wynosiły one odpowiednio: 642,0 tys. zł i 280,3 tys. zł.

Z powyższego wynika, że w sprawozdaniach PNT-01 wykazywano dane w wysokościach niezgodnych ze stanem faktycznym. W ocenie NIK, główną tego przyczyną było niewydzielenie działalności komercyjnej z działalności operacyjnej prowadzonej przez Instytut i nieokreślenie zasad jej ewidencjonowania.

Zastępca głównego księgowego w wyjaśnieniu podała m.in., że dane w sprawozdaniach PNT-01 wykazywane były w sposób przypadkowy, adekwatnie do przyjętego na użytek ich wypełniania, sposobu kwalifikowania zdarzeń do układu sprawozdawczego. Ponadto ustalane były w oparciu o zapisy nieprawidłowych kont, bowiem wysokość kosztów ustalano na podstawie kont zespołu 5, podczas gdy należało je ustalać na podstawie kont zespołu 7, czyli analogicznie do zasad sporządzania sprawozdania finansowego. W jej ocenie, na powstanie zaistniałych niezgodności wpływ miało także nieprawidłowe kwalifikowanie określonych zdarzeń np. podczas sporządzania sprawozdania PNT-01 do kosztów działalności badawczo-rozwojowej nie zaliczono części działalności statutowej, tj. specjalnych urządzeń badawczych. Brak wyodrębnienia poszczególnych rodzajów prowadzonej działalności, brak pisemnych zasad ewidencjonowania zdarzeń w ramach każdej z nich oraz duża fluktuacja na stanowisku głównego księgowego (4 osoby w latach 2010-2014) to główne przyczyny tego stanu rzeczy.

(dowód: akta kontroli str. 282-312, 324-337, 1246-1247)

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

2. Prawidłowość wydatkowania środków publicznych

Opis stanu
faktycznego

1. Instytut ponosił straty na działalności prowadzonej w latach 2010, 2011, 2012, które wynosiły odpowiednio: 1.234,4 tys. zł, 2.440,3 tys. zł i 1.073,1 tys. zł. Natomiast w 2013 r. wygospodarowano zysk finansowy w wysokości 744,5 tys. zł netto, uzyskując zyskowność netto na poziomie 3,0% i produktywność aktywów w wysokości 2,0%. Zobowiązania wymagalne uległy obniżeniu z kwoty 108,4 tys. zł w 2010 r. do wysokości 0,1 tys. zł w 2011 r., a następnie wykazywały tendencję wzrostową osiągając wysokość 0,7 tys. zł w 2012 i 0,9 tys. zł w 2013 r. Wskaźnik ogólnego zadłużenia wzrósł z poziomu 0,4 za lata 2010-2011 do 0,6 w latach 2012-2013.

(dowód: akta kontroli str. 237-281, 731)

1.1. W poszczególnych latach okresu 2010-2014 (do 31 sierpnia) Instytut otrzymywał środki publiczne w wysokości odpowiednio: 10.531,0 tys. zł, 9.523,0 tys. zł, 15.059,2 tys. zł, 12.728,1 tys. zł, oraz 11.254,8 tys. zł. Przy systematycznie zmniejszającej się wielkości otrzymywanych środków dotacji na działalność statutową (art. 5 pkt 4¹⁰) z 4.065,0 tys. zł w 2010 r. do 2.386,7 tys. zł w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. (wobec 3.480,3 tys. zł przyznanej na 2014 r.) Instytut pozyskał w ww. latach środki publiczne na inne zadania w łącznej wysokości odpowiednio: 6.466,0 tys. zł, 5.511,2 tys. zł, 10.307,5 tys. zł, 8.741,4 tys. zł i 8.876,6 tys. zł, z tego na dofinansowanie kosztów inwestycyjnych oraz kosztów restrukturyzacji w latach 2011-2014 r. (w 2010 r. nie otrzymano środków na te cele) odpowiednio: 640,0 tys. zł, 5.200,0 tys. zł, 4.079,0 tys. zł i 5.174,5 tys. zł środków na te cele). W ogólnej wielkości środków publicznych udział środków otrzymanych na:

- finansowanie kosztów inwestycyjnych oraz restrukturyzacyjnych wzrastał z 6,7% w 2011 r. do 46,0% w 2014 r. (do końca sierpnia),

- finansowanie programów badań naukowych i prac rozwojowych oraz innych zadań finansowanych przez Centrum Rozwoju (art. 5 pkt 1) wzrósł z 12,2% w 2011 r. do 23,0% w 2014 r.,

- finansowanie kosztów działalności statutowej (art. 5 pkt 4) uległ zmniejszeniu z 42,2% w 2011 r. do 21,2 % w 2014 r.,

- zadania współfinansowane ze środków Unii Europejskiej (art. 5 pkt 8) uległ zmniejszeniu z 20,7% w 2011 r. do 5,8% w 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 323-337, 344)

1.2. W latach 2010-2012 przychody ogółem wykazywały tendencję spadkową, tj. uległy obniżeniu z kwoty 20.832,0 tys. zł do 19.492,4 tys. zł, a następnie wzrosły do wysokości 24.910,4 tys. zł w 2013 r., natomiast w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. wynosiły 8.934,2 tys. zł. Udział przychodów przeznaczonych na naukę oraz środków zagranicznych w przychodach Instytutu ogółem wykazywał tendencję spadkową, tj. z 10.996,5 tys. zł (52,8% ogółem przychodów) do 7.728,3 tys. zł w 2013 r. (31,0 % ogółem przychodów) i 1.880,3 tys. zł za okres od stycznia do sierpnia 2014 r. (21,0% przychodów ogółem). Tendencja spadkowa wystąpiła też w przypadku udziału przychodów dotacji na działalność statutową w przychodach ogółem, który w poszczególnych latach okresu 2010-2014 (do 31 sierpnia) wynosił odpowiednio: 19,5%, 19,4%, 24,4%, 14,8% i 20,0%.

¹⁰ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki – Dz. U. Nr 96, poz. 615 ze zm.

Udział środków od Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w przychodach ogółem wzrósł z 2,3% w 2010 r. do 3,7% w 2011 r. a następnie wykazywał tendencję spadkową do poziomu 2,7% w 2013 r. i brak przychodów w okresie od stycznia do sierpnia 2014 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi przyznał Instytutowi dotację celową na wykonanie zadań nr 1.2, 1.3, i 1.4., określonych w rozdziale II, w obszarze 1 programu wieloletniego pn. „Ulepszanie roślin dla zrównoważonych AgroEkoSystemów, wysokiej jakości żywności i produkcji roślinnej na cele nieżywnościowe”, tj. w wysokości: 306,6 tys. zł na 2010 r., 328,5 tys. zł na 2011 r., 344,8 tys. zł na 2012 r., 362,0 tys. zł na 2013 r. Ponadto Instytut otrzymał dotacje podmiotowe na:

- pokrycie kosztów badań podstawowych na rzecz rolnictwa ekologicznego na wskazane zadania w wysokości 180,0 tys. zł na 2010 r. (2 zadania), 255,0 tys. zł na 2011 r. (3 zadania), 132,0 tys. zł na 2012 r. (1 zadania), 180,0 tys. zł na 2013 r. (2 zadania) i 136,0 tys. zł na 2014 r. (2 zadania),
- pokrycie kosztów badań podstawowych na rzecz postępu biologicznego w produkcji roślinnej zadania „Badanie biologiczne nad wprowadzeniem różniaka górskiego do upraw polowych oraz badania fitochemiczne nad zmiennością cech jakościowych surowca z upraw konwencjonalnych i ekologicznych w wysokości 200,0 tys. zł na 2011 r., 150,0 tys. zł na 2012 r. i 150,0 tys. zł na 2013 r.

(dowód: akta kontroli str.323-337, 345, 768-793)

2. Wniosek o przyznanie środków finansowych na działalność statutową na 2013 r. sporządzony został w dniu 14 września 2012 r. i w dniu sporządzenia przesłany został w wersji papierowej oraz elektronicznej do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, co było zgodne z § 2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 listopada 2010 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na naukę na finansowanie działalności statutowej¹¹.

(dowód: akta kontroli str. 1003-1042)

2.1. Instytut w dniu 13 lipca 2012 r. wystąpił do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o zaopiniowanie przesłanego w załączeniu wniosku o przyznanie środków finansowych na działalność statutową na rok 2013. Opinie do ww. wniosku Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wydał w dniu 13 września 2012 r., według której wszystkie zadania ujęte we wniosku są zgodne z zakresem działalności Instytutu określonym w jego statucie. Ww. opinia dołączona została do wniosku przesłanego 14 września 2012 r. do Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

(dowód: akta kontroli str. 1031-1037)

2.2. Rozliczenie środków przyznanych na podstawie ww. wniosku, sporządzone stosownie do § 14 ww. rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 5 listopada 2010 r., przesłane zostało w dniu jego sporządzenia (tj. 12 września 2014 r.) do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w terminie wyznaczonym w § 15 ust. 2 pkt 1 tego rozporządzenia.

(dowód: akta kontroli str. 1043-1062)

2.3. Kontrolą NIK objęto dwa zadania badawcze¹², ujęte we wniosku o przyznanie dotacji na utrzymanie potencjału badawczego, na realizację których poniesiono koszty o najwyższej wartości, tj. łącznie na kwotę 707,8 tys. zł (21,8% przyznanej dotacji podmiotowej na ww. działalność). W ciężar kosztów ww. zadań,

¹¹ Dz. U. z 2014, poz. 90 (dalej: rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 5 listopada 2010 r.)

¹² Zadanie badawcze I/1 – Opracowanie biotechnologiczne metod analizy i modyfikacji genomów roślin włókniстых i ziarnistych (faktyczny koszt 345,7 tys. zł); zadanie badawcze I/43 – Badania wybranych parametrów wpływających na właściwości fizjologiczne tkanin lnianych uszlachetnionych preparatami pro-zdrowotnymi (faktyczny koszt 362,1 tys. zł)

obejmujących łącznie koszty finansowane środkami dotacji i środkami własnymi, odniesiono:

- 208,5 tys. zł, jako koszty bezpośrednie, tj. 201,9 tys. zł wynagrodzenia osobowe, 2,7 tys. zł materiały i odczynniki, 2,4 tys. zł usługi (m.in. transportowe, najem pomieszczeń), 0,8 tys. zł opłaty członkowskie i 0,7 tys. zł podróże służbowe krajowe,
- 499,2 tys. zł, jako koszty pośrednie (139,5 tys. zł koszty wydziałowe i 359,7 tys. zł koszty ogólne).

Podstawą odnoszenia kosztów bezpośrednich w ciężar kosztów ww. zadań była kwalifikacja dokonywana przez osobę potwierdzającą wydatek pod względem merytorycznym. Ww. koszty poniesione zostały z zachowaniem obowiązujących w Instytucie procedur. Koszty pośrednie naliczone zostały zgodnie ze stosowanymi w Instytucie zasadami. Nie prowadzono wyodrębnionej ewidencji księgowej przeznaczonej do księgowania kosztów poszczególnych zadań realizowanych w ramach działalności statutowej, finansowanych środkami dotacji.

(dowód: akta kontroli str. 1086-1089)

3. Kontrolą NIK objęto 3 projekty badawczo-rozwojowych z elementami wdrożenia¹³ o najwyższych kwotach, rozliczone najpóźniej w 2013 r. Projekty te realizowane były z udziałem środków krajowych, przy czym dwa wspólnie z podmiotami gospodarczymi. Kontrola wykazała, że: projekty realizowane były z zachowaniem terminów określonych w umowach o dofinansowanie, przestrzegano obowiązków w zakresie sprawozdawczości i monitoringu a założone cele zostały osiągnięte. W przypadku jednego projektu, rozliczonego ostatecznie w lipcu 2013 r. odpowiedzialnym za wdrożenie był Instytut. Realizując projekt uruchomiono produkcję suplementu diety „Lignalen”, wprowadzając go do obrotu w sierpniu 2014 r. Opracowana w ramach projektu technologia izolacji lignanów z nasion lnu została objęta zgłoszeniem patentowym z dnia 26 stycznia 2012r. (procedura krajowa - sprawa w toku). W przypadku dwóch pozostałych projektów, podmiotami odpowiedzialnymi za wdrożenie były podmioty zewnętrzne. Z raportów końcowych z ich realizacji wynika, że zakończyły się one wdrożeniami tj. produkcją płyt izolacyjnych oraz wykonaniem zestawów odzieży roboczej z pilotażowych partii tkanin wykończonych nanomodyfikatorami.

(dowód: akta kontroli str. 1090-1147)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

W sposób nierzetelny sporządzono raport z wykorzystania dotacji przyznanej na finansowanie działalności statutowej w 2013 r., o którym mowa w § 13 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 listopada 2010 r. Polegało to na wykazaniu w tym raporcie danych dotyczących liczby zadań realizowanych w ramach kosztów utrzymania potencjału badawczego, kosztów tych zadań i wysokości ich dofinansowania środkami dotacji w wielkościach niezgodnych ze stanem faktycznym lub w wysokościach nieudokumentowanych.

¹³ Opracowanie technologii wytwarzania i aplikacji ekstraktu lignanów z nasion lnu w suplementach diety (umowa z dnia 30.10.20109 o dofinansowanie projektu N R12 0075 06), Uruchomienie produkcji tkanin na odzież roboczą wykończonych nanomodyfikatorami o charakterze przeciwpływowym i antyalergicznym (umowa z dnia 08.03.2010 o dofinansowanie projektu nr 6 ZR7 2009C/071), Kompozyty z lignocelulozowych produktów powstających podczas przerobu słomy konopnej, zaklejane różnymi środkami wiążącymi (umowa z dnia 03.11.2009 o dofinansowanie projektu nr 6ZR7 2008C/0726)

Na podstawie wniosku o przyznanie dotacji na utrzymanie potencjału badawczego, obejmującego 70 tematów badawczych, Instytut otrzymał dotację podmiotową w wysokości 3.260.920 zł. Według zapisów w księgach rachunkowych ww. środki dotacji podmiotowej wykorzystane zostały na współfinansowanie kosztów realizacji 66 tematów badawczych ujętych we wniosku o łącznym koszcie 5.906.602,13 zł oraz 11 tematów nie objętych wnioskiem o łącznym koszcie 176.464,59 zł. Koszt realizacji ww. 77 zadań wynosił 6.083.066,72 zł, który sfinansowany został m.in. środkami dotacji podmiotowej w wysokości 3.260.920 zł. Z uwagi na nieewidencjonowanie wydatków środków dotacji w podziale na poszczególne tematy badawcze brak było możliwości ustalenia, które spośród 77 zadań, dofinansowane zostały przyznaną dotacją. Według wyjaśnienia zastępcy dyrektora, 4 tematy badawcze ujęte we wniosku o dofinansowanie, dla których nie prowadzono kont księgowych faktycznie były realizowane w 2013 r., przy czym koszty realizacji 3 tematów rozliczane były w ramach kosztów innych tematów badawczych o zazębiającej się tematyce, natomiast jednego księgowane były na odrębnym koncie, z uwagi na finansowanie go środkami własnymi Instytutu.

W raporcie z wykorzystania środków dotacji podmiotowej podano niezgodnie z zapisami w księgach rachunkowych, że w 2013 r. Instytut realizował 70 tematów badawczych, tych które ujęte były we wniosku o przyznanie dotacji, ponosząc koszty w kwocie 6.083.066,72 zł, które do wysokości 3.260.920,00 zł sfinansowane zostały dotacją podmiotową.

W ww. raporcie wysokość kosztów utrzymania potencjału badawczego, w tym sfinansowanych dotacją wykazano w podziale na 4 grupy, tj.

- działania niezbędne do rozwoju specjalności naukowej lub kierunków badawczych oraz rozwoju kadry naukowej tj. odpowiednio 5.743.827,10 zł oraz 2.945.920,00 zł,
- utrzymanie infrastruktury badawczej, w tym bibliotek i archiwów, tj. odpowiednio 214.272,05 zł oraz 200.000,00 zł,
- współpraca naukowa krajowa i zagraniczna, niezbędna do realizacji rozwoju specjalności naukowej lub kierunków badawczych oraz rozwoju kadry naukowej, tj. odpowiednio 37.386,55 zł oraz 35.000,00 zł,
- upowszechnianie nauki, tj. odpowiednio 87.581,02 zł oraz 80.000,00 zł.

Ww. kwoty nie znajdują potwierdzenia w prowadzonej ewidencji księgowej. W księgach rachunkowych ewidencjonowano bowiem koszty działalności statutowej (z wyłączeniem restrukturyzacji) w podziale na poszczególne tematy badawcze, bez wyodrębnienia tej części kosztów każdego tematu badawczego, która sfinansowana została środkami dotacji podmiotowej. Nie prowadzono także kont w układzie ww. 4 grup kosztów.

Przedstawiony sposób ewidencjonowania kosztów i wydatków finansowanych środkami dotacji podmiotowej uniemożliwiał ustalenie, czy środki dotacji wykorzystane zostały zgodnie z przeznaczeniem, stosownie do §13 ust. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 listopada 2010 r.

(dowód: akta kontroli str. 1043-1085)

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie mimo stwierdzonej nieprawidłowości działalność w badanym obszarze.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁴, wnosi o:

1. Wystąpienie przez dyrektora Instytutu do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o wyrażenie zgody na dodatkowe zatrudnienie w ramach stosunku pracy.
2. Zatrudnienie na stanowisku zastępcy dyrektora ds. naukowych oraz na stanowisku sekretarza naukowego osoby lub osób posiadających kwalifikacje zgodne z wymogami ustawowymi.
3. Opracowanie perspektywicznych kierunków działalności naukowej, rozwojowej i wdrożeniowej oraz przedłożenie go Radzie Naukowej Instytutu do zatwierdzenia.
4. Wydzielenie pod względem finansowym i rachunkowym działalności komercyjnej, w sposób zapewniający rzetelne sporządzanie sprawozdań z działalności badawczo-rozwojowej oraz raportów z prowadzonej działalności.
5. Zapewnienie wykorzystywania środków publicznych przyznanych na finansowanie kosztów restrukturyzacji oraz działalności badawczo-rozwojowej zgodnie z przeznaczeniem.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Poznaniu.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Poznań, dnia 24 grudnia 2014 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Poznaniu

Dyrektor
z up. Tomasz Nowiński
wicedyrektor

¹⁴ Dz. U. z 2012 r., poz.82 ze zm.

